

PRVA VELIKA MONOGRAFIJA O ŠIBENSKIM OTOCIMA

Toponimija šibenskih otoka. Ur. Vladimir Skračić,
Zadar: Sveučilište u Zadru, 2016.

Suradnici Centra za jadranska onomastička istraživanja objavili su monografiju *Toponimija šibenskih otoka* (ur. Vladimir Skračić, izdavač Sveučilište u Zadru, 2016., 374 str.), kao sedmu knjigu u nizu o toponimiji pojedinih zadarsko-šibenskih otoka, u čijem je nastajanju sudjelovao uigrani tim znanstvenika sa Sveučilišta u Zadru. Istražujući niz godina toponimiju jadranskih otoka, zadarski su znanstvenici razvili toponomastičku metodologiju po kojoj su prepoznatljivi u Hrvatskoj i izvan njezinih granica. Teorijski polaze od stajališta da se toponimi ne smiju proučavati samo iz jezične perspektive jer oni nisu samo onomastička već su i društvena kategorija pa ih je potrebno interdisciplinarno analizirati imajući u vidu društveni, vremenski i povijesni kontekst njihova nastanka. Zbog toga je monografija podijeljena u dva temeljna dijela u kojima se obrađuju teme s geografskoga, gospodarskoga, historiografskoga, povijesnoumjetničkoga, arheološkoga i jezikoslovnoga stajališta. U prvome su tematskome bloku opisuje onomastički ambijent šibenskih otoka u studijama Nine Lončar i Sanje Klempić Bogadi ("Geografska obilježja šibenskih otoka"), Slobodana Čače ("Šibenski otoci u antičkim izvorima"), Emila Podruga, Jelene Jović i Željka Krnčevića ("Arheološka baština šibenskih otoka"), Ane Šitine ("Spomenici povijesnoga graditeljstva na šibenskim otocima"), Jadrana Kale ("Kulturni krajolik Oruta"). U drugome se dijelu znanstveno interpretira suvremena i povijesna toponimijska građa te se donosi njezina jezična analiza. Te su teme u fokusu istraživanja Ante Jurića ("Suvremena toponimija šibenskoga otočja"), Kristijana Jurana ("Povijesna toponimija šibenskog otočja prema spisima šibenskih bilježnika od 15. do 17. stoljeća"), Josipa Faričića ("Geografska imena na starim kartografskim prikazima šibenskih otoka"), Vladimira Skračića ("Onimikon šibenskoga podmorja prema *Knjizi od brakov* Jere Rokića iz Prvić Luke"), Vladimira Skračića i Nataše Šprljan ("Semantička klasifikacija toponima na šibenskim otocima") te Orsata Ligorija i Nikole Vuletića ("Dalmatoromanski relikti u toponimiji šibenskog otočja").

Šibenski otoci, usmjereni ponajviše na turizam, siromašni vodotocima, ali obdareni jamama s bočatom vodom, danas su gospodarski slabo razvijeni, ponajprije zbog malenoga broja stanovnika, s dominacijom starije populacije koja je mahom slabije obrazovana. U prošlosti se stanovništvo više bavilo vinogradarstvom i maslinarstvom te iskorištavanjem kamenoloma i vapnenica, zbog čega je primjerice obala otoka Oruta (na zemljovidima Zmajan) dobila izgled stepenastih ploča. Kulturni krajolik toga otočića obilježen je pseudokupolama, koje svjedoče o intenzivnosti kultiviranja tamošnjega zemljišta.

Na temelju uvida u antičku literaturu čini se da se šibenski otoci prvi put spominju u opisu Ilirika u Plinija Starijeg i Kozmografiji Anonima Ravenjanina pod imenom *Keladuse* (*Celadussae*). Sudeći prema nalazištima, a sustavna su

arheološka istraživanja provedena samo na kasnoantičkoj Gradini na Žirju, ti su otoci intenzivnije naseljavani tek od 4. stoljeća. No graditeljska baština svjedoči o nastajanju naselja tek u doba osmanlijskih napada. Naravno, s naseljima u 15. stoljeću počinju se graditi i prvi sakralni objekti, a vrlo skoro i gospodarsko-ladanjski sklopovi na Prviću, Zlarinu i Žirju koje su gradile utjecajne šibenske plemićke obitelji Vrančića, Divnića i Šižgorića.

O tome koliko su šibenski otoci bili poznati i važni u prošlosti svjedoče zemljovidi, njih 46, koji su nastajali od 13. do 19. stoljeća. Na njima je od svih toponima najranije i u kontinuitetu potvrđen nesonim Žirje, bilježen kao *iur[i]*, *lizuri*, *li Giuri*, *azuri* itd. U monografiji se donosi i povijesna toponimija od 15. do 17. stoljeća iz koje se može štošta iščitati o odnosu čovjeka i prostora u prošlosti (npr. *Martouaz*, *Marcouo*, *Bardo Coppesich*, *Chrisina*, *Carozza*, *Mirine*) te koja je vrijedna građa za daljnju multidisciplinarnu analizu.

Imena šibenskih otoka svojim jezičnim postanjem svjedoče o stranim jezičnim utjecajima. Osim Prvića svi veći šibenski otoci, ali i neki mali, nose predslavenska imena, ponajviše dalmatoromanskoga postanja (npr. *Bakul*, *Krapanj*, *Orut*, *Tijat*, *Zlarin*).

U suvremenoj se toponimiji šibenskih otoka, za razliku od živoga govora, koji se veoma izmijenio pod utjecajem štokavštine, dobro čuva stara šibenska čakavština (npr. *Balūn*, *Barīlac*, *Vrščī*, *Za Drāžēvicu*). Sva su imena posljedica s jedne strane svoje jezične provenijencije, a s druge strane odnosa prema prostoru i aktivnostima koje su se u njemu odvijale. Zanimljivo je da za šibenski arhipelag postoji vrelo koje donosi podmorske toponime (*Knjiga od brakov* Jere Rokića iz Prvić Luke), koje pomaže da se postigne potpunije razumijevanje funkcioniranja zemljopisnih imena na otoku. Utvrđeno je da je u toponimiji staro i aloglotsko ono što se odnosi na pomorstvo i ribarstvo, a referenti s takvim imenima nalaze se na moru ili uz more. Mlađe je idioglotsko i težačko-stočarsko te je smješteno na kopnu. Autori su utvrdili da je više starih i neprozirnih likova, dakle aloglotskih, u imenima otoka, i obalnih realija, nego na otočnome kopnu, gdje redovito zatječu mlađa idioglotska, hrvatska imena. Među najstarijima su imena najvećih otoka: Zlarina, Žirja i Krapnja.

Knjiga je obogaćena mnogobrojnim ilustracijama, slikama, zemljovidima i tabličnim prikazima povijesne i suvremene toponimije šibenskih otoka.

Uz temeljni doprinos ove monografije – a to je prikupljanje i sustavna obrada povijesnih i suvremenih toponima po dobro izgrađenoj metodologiji – u *Toponimiji šibenskih otoka* uočljiv je i prinos teorijskoj onomastici te razvoju onomastičke terminologije. Donose se i objašnjavaju noviji toponomastički termini (npr. *bentonim*, *edafonim*) te se precizno (ili preciznije nego dosad) definiraju neki tipovi zemljopisnih referenata na otočnome prostoru i u podmorju (npr. *braci*, *mele*, *borsuni*, *kose*), što je bitan prinos hrvatskoj toponomastici, ali i drugim jezikoslovnim granama, npr. leksikografiji, terminografiji i dr.

Monografija *Toponimija šibenskih otoka* znanstveno je djelo ponajprije utemeljeno na arhivskim i terenskim istraživanjima. Riječ je o sedmoj knjizi Centra za jadranska onomastička istraživanja (nakon monografija o toponimiji otoka

Pašmana, Ugljana, Vrgade, Murtera, Paga i kornatskoga otočja) koja, prikupljajući i analizirajući otočnu toponimiju, otima od zaborava zemljopisna imena koja su nastajala stoljećima i koja su kao takva svjedoci ponajprije jezične, ali i gospodarske i kulturne prošlosti otokā i njihovih geomorfoloških značajki.

Ankica Čilaš Šimpraga